

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Навчально-науковий інститут філології

Кафедра мов і літератур Близького та Середнього Сходу

Функціонування евфемізмів у казках «Тисячі та однієї ночі»

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки 4 курсу
освітньої програми «Арабська мова і
література та переклад, французька мова»
спеціальності 035 «Філологія»
(035.060 Східні мови та літератури
(переклад включно), перша - арабська)»

Кузіної Єлизавети Ігорівни

Науковий керівник:

к. філол. н. доцент ***Сівков Іван Вікторович***

«Допущено до захисту»

Протокол засідання кафедри мов і літератур

Близького та Середнього Сходу

Протокол № _ від _____.2023

Завідувач кафедри _____ *О. Мазепова*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КЛАСИФІКАЦІЯ ЕВФЕМІЗМІВ, ІСТОРІЯ ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1 Евфемізми та їх класифікація.....	6
1.2 Історія розвитку та вивчення евфемізмів.....	11
1.3 Евфемізми в арабській культурі.....	18
Висновки до Розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. ТЕХНІКИ ПЕРЕКЛАДУ ЕВФЕМІЗМІВ АРАБСЬКОЇ МОВИ. ЇХНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ.....	24
2.1 Перекладацькі стратегії: специфіка використання.....	24
2.2. Стратегії перекладу евфемізмів у «Тисячі і однієї ночі» на прикладі україномовного та іншомовних перекладів.....	29
Висновки до Розділу 2.....	35
РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИЧНА ТА МОРФОЛОГІЧНА КЛАСИФІКАЦІЇ ЕВФЕМІСТИЧНИХ ОДИНИЦЬ «ТИСЯЧІ І ОДНІЄЇ НОЧІ».....	36
3.1 Семантична класифікація евфемістичних одиниць «Тисячі і однієї ночі».....	36
3.2 Морфологічна класифікація евфемістичних одиниць «Тисячі і однієї ночі».....	38
Висновки до Розділу 3.....	40
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44
ДОДАТКИ.....	47

ВСТУП

Мова є потужним інструментом для людського вираження, вловлюючи тонкощі наших думок, емоцій і переживань. Проте в нашому різноманітному та складному світі деякі теми вважаються делікатними, табуйованими або потенційно образливими. Щоб подолати ці лінгвістичні мінні поля, евфемізми з'являються як лінгвістичні стратегії, які дозволяють нам замінити прямі чи явні вирази більш ввічливими, непрямими чи соціально прийнятними альтернативами. Евфемізми служать мовними завісами, делікатно приховуючи основні повідомлення, одночасно відображаючи суспільні норми, культурні цінності та індивідуальну чутливість.

Явище евфемії в арабській мові досліджено недостатньо, хоча в цьому не можна звинуватити нестачу матеріалів для дослідження. Одним з ключових матеріалів для дослідження евфемізмів є “Тисяча і одна ніч” – збірка казок, вузько досліджена, незважаючи на використання великої кількості евфемістичних виразів різної тематичної направленості.

Акт перекладу евфемізмів є досить багатограним викликом для професіоналів мови. Це вимагає глибокого розуміння мови оригіналу, мови перекладу та культурних нюансів, притаманних обом. Перекладачі повинні вміло орієнтуватися на тонкій межі між збереженням передбачуваного значення та забезпеченням того, щоб перекладений евфемізм зберігав бажаний ефект у цільовій мові.

У світі, де мова постійно розвивається, розуміння мистецтва перекладу евфемізмів стає вирішальним для сприяння ефективній міжкультурній комунікації, поваги до чутливості та збереження тонких нюансів вираження. Через це важливо робити внесок у сферу перекладознавства, проливати світло на складний процес перекладу евфемізмів і, зрештою, сприяти кращому міжкультурному розумінню та оцінці мовного розмаїття.

Переклад «Тисяча і однієї ночі» на українську мову представляє до уваги українського читача тільки обрані казки. Оскільки переклад евфемізмів, які входять до казок, вимагає поглибленого розуміння лінгвокультурного фону, на якому відбувалося їхнє формування, дослідження масиву евфемістичних одиниць арабської мови та контексту їх використання допоможе перекладачеві у пошуках адекватних еквівалентів.

Отже, **актуальність** нашого дослідження полягає в недостатній дослідженості функціонування евфемізмів, розуміння яких дуже важливе для дешифрування культурного коду в казках «Тисяча і однієї ночі», без якого якісний переклад стає неможливим. Також на сьогодні дуже актуальним є порівняльний аспект дослідження, оскільки евфемія – це складне мультикультурне явище, яке має багато змінних. До того ж, єдина класифікація евфемістичних одиниць в лінгвоарабістиці досі відсутня, і тому цінно зробити внесок в її розробку. Варто зазначити, що евфемізми є відображенням табуйованих тем тогочасного суспільства, і наше дослідження проливає світло на явища, які намагалися оминати увагою середньовічні араби.

Мета дослідження: встановлення особливостей евфемізмів в арабській лінгвокультурному середовищі та їх передання іншими мовами на перетині культур.

Реалізація **мети дослідження** потребує виконання наступних **завдань:**

- 1) дати визначення терміну «евфемізм», встановити його межі;
- 2) оглянути класифікації евфемістичних одиниць у різних мовах;
- 3) прослідкувати історію виникнення та дослідження евфемізмів;
- 4) порівняти шляхи евфемізації в різних мовах;
- 5) визначити систему функціонування евфемізмів в арабській мові;
- 6) порівняти англійський, французький, російський та український переклади;

7) класифікувати евфемізми арабської мови, згадані в “Тисячі і одній ночі”, за семантичними та морфологічними показниками.

Методи дослідження:

- компаративний метод: використаний у 2 Розділі роботи для порівняння перекладацьких стратегій, використаних для передачі евфемізмів різними мовами.

- трансформаційний метод: виконаний у 2 Розділі нашої роботи для віднайдення особливостей використання перекладацьких стратегій чи трансформацій тим чи іншим перекладачем.

- лінгвокультурологічний метод: застосований у 2 Розділі для з'ясування особливостей функціонування евфемістичних одиниць в досліджуваних текстах.

- метод аналізу: структурно-семантичний (використаний у 3 Розділі нашої роботи для класифікування евфемізмів за семантичним показником), структурно-синтаксичний (використаний у 3 Розділі нашої роботи для побудови класифікації евфемізмів за синтаксичними ознаками).

- квантитативний метод: використаний у 3 Розділі нашої роботи для формування результатів кількісного дослідження різних груп евфемізмів.

Наукова новизна обумовлена тим, що це перше компаративне дослідження евфемізмів в “Тисячі і одній ночі”, яке включає в себе порівняння українського, російського, англійського та французького перекладів, а також перше україномовне дослідження, яке намагається класифікувати евфемізми арабської мови за семантичним та морфологічними якостями.

Об'єкт дослідження: масив евфемістичних одиниць, що зустрічаються в казках “Тисячі і однієї ночі”.

Предмет дослідження: структурні та функціональні особливості евфемістичних одиниць.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання результатів дослідження в таких дисциплінах як «Літературознавство», «Теорія і практика перекладу», «Лексикологія» (дослідження евфемізмів), «Лінгвокультурознавство».

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів та висновків до них та загальних висновків, списку джерел і додатків . Було укладено масив термінів, який складається зі 65 евфемістичних одиниць.

РОЗДІЛ 1. КЛАСИФІКАЦІЯ ЕВФЕМІЗМІВ, ІСТОРІЯ ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Евфемізми та їх класифікація.

Слово «евфемізм» походить від грецького слова «euphemos», що означає «сприятлива /добра/ вдала мова», яке, у свою чергу, походить від грецького кореня слів «eu», «добре /добре»+«pheme» «мова/ «Евфема» спочатку була словом або фразою, яка використовувалася замість релігійного слова або фрази, яку не слід вимовляти вголос, особливо слова-табу [1]. Певні слова в усіх суспільствах вважаються табуйованими словами, які не можна використовувати у «ввічливому суспільстві».

Слово «табу» було запозичене з тонганської мови, і в тому суспільстві воно стосується дій, які «заборонені» або яких слід уникати. Коли вчинок є табу, посилення на цей вчинок також може стати табу. Таким чином, іноді забороняється його робити або говорити про нього. Табу на певні теми, такі як частини тіла, функції тіла, сексуальна активність і практики, певні релігійні та ідеологічні концепції, становлять значну частину набору табуйованих слів багатьох культур і можуть розглядатися як соціально заборонені. Суспільства відрізняються тим, які теми є табуйованими, тому заборонені теми відображають особливі звичаї та погляди суспільства. Тому деякі теми можуть вважатися табу в певних суспільствах, але в інших суспільствах вони можуть бути прийнятними [24, с. 320-326]. Завдяки цьому факту в Академічному тлумачному словнику української мови табу визначається як «У первісних та відсталих племен і народів релігійна заборона певних дій, слів тощо, порушення якої, за забобонними уявленнями людей, неминуче спричиняє тяжке покарання. Табу — своєрідна заборона вживати за певних умов ті або інші слова, зокрема власні імена» [2].

У більшості мов є особливі слова, вживання яких вважається соціально неприйнятним, а найгрубіші з них називаються «обсценними».

Термін «табу» відноситься не тільки до слів, а й до дій чи традицій всередині суспільства. Тому деякі табуйовані заняття заборонені законом, а їх порушення може призвести до серйозних легальних та соціальних покарань. Інші табу можуть стати результатом ганьби, сорому чи грубості. [24, с. 320-326].

Відомо, що жодне табу не є універсальним, але деякі з них існують у більшості суспільств. Табу можуть виконувати багато функцій і часто залишаються в силі після того, як первісна причина їх появи зникає. Дехто стверджував, що табу розкривають історію суспільств у той час, коли інші записи відсутні. Інші вважають, що табу регулюють нашу сексуальну поведінку, расові відносини, політичні інститути та економічні механізми – практично кожен сферу нашого життя. Таким чином, табу можна розглядати як наслідок екологічних та економічних умов їхніх суспільств.

У будь-якій ввічливій розмові співрозмовники прагнуть приховати табуйовані теми, слова чи дії за допомогою лінгвістичних конструкцій, які називаються евфемізмами. Існують різні підходи до класифікації евфемізмів, адже дослідники обирають різні критерії для групування лексем. Наприклад, є структурні, лексико-семантичні, тематичні, прагматичні, класифікації відповідно до способів творення тощо. Ми вирішили розглянути класифікації україно- та англомовних дослідників, щоб сформулювати теоретичне підґрунтя для нашого дослідження та систематизувати його.

Глобально дослідники різних часів ділять евфемізми на три групи: евфемізм, дисфемізм та демагогія [15, с. 150]. Дисфемізм у цьому списку можна пояснити відходом від традиційного визначення евфемізму як «доброї» мови та сприймання його в більш широкому значенні, як будь-яку форму натяку на щось табуйоване, позитивну чи ні.

Дисфемізми в поєднанні з евфемізмами називають Х-фемізмами. Разом вони виражають оціночні якості мови, вказуючи не на саме явище, а

на ставлення мовця до нього [15, с. 161]. Так, про хорошу померлу людину кажуть «*відійшла в інший світ*», тоді як про ворога – «*здохнув*».

Кіт Аллан у своїй праці «*Euphemisms and Disphemisms*» ділить усі X-фемізми на дві групи:

1 - Конвенційні X-фемізми: слова, єдина функція яких – назвати табуйовану тему ввічливим або грубим способом: «*обіср****» замість «*покакати*», «*п****» замість «*розкішниця*» тощо. Вони більше пов'язані з соціальними нормами ввічливості, ніж з реальними почуттями мовця.

2 - Загальні X-фемізми: способи описати ситуацію, подію або річ, передавши ставлення до неї: «*борець за свободу*» і «*терорист*» тощо [15, с. 161].

Що стосується демагогії, то вона тісно споріднена з евфемізмами, але вони мають суттєву різницю в намірах. У своїй роботі Г'ю Роусон проводить таку лінію між ними: евфемізми вживаються з метою ввічливо сказати про щось з гарними намірами, тоді як демагогію використовують для обману. В результаті, «*приховання*» слова евфемізмом викличе позитивні емоції, а демагогія – недовіру [41, с. 10]. Таким чином, сказати, що хтось «*відійшов у інший світ*» не є демагогією, адже має на меті делікатне ставлення до почуттів людини, тоді як вживання терміну «*звільнення*» замість «*окупація*» змінює тон події та обманом схиляє громадян на бік влади.

На додачу до цієї загальної класифікації, Роусон також ділить евфемізми на два класи: позитивні та негативні [41, с. 15]. Позитивні евфемізми на його думку перебільшують щось, роблять річ або явище важливішими та визначнішими, ніж вони є насправді. Сюди належать назви робіт, які повсякчас дають не дуже престижним посадам для збереження самооцінки робітників, наприклад «*технічний працівник*» замість «*прибиральник*».

Негативні евфемізми навпаки, применшують значущість події чи явища. За природою вони допомагають людям словесно відгородитись від всього, з чим вони не хочуть мати справу чи в чому не хочуть розбиратись. Наприклад, «люди з особливими потребами» замість «інваліди» [41, с. 16].

Багато евфемізмів, позитивні вони чи негативні, використовуються людьми мимоволі. Наприклад, дівчата все одно називають туалет «дамською кімнатою».

Що ж до більш детальної класифікації, Гашім аль-Хусейні пропонує таку класифікацію евфемізмів англійської мови. До англомовних прикладів ми в дужках додали приклади українською, де це було можливо:

- 1) Терміни іноземного та/або технічного походження: *derriere, copulation, perspire* (фелляція, флатулізм, ланьєт);
- 2) Аббревіація: *SOB for "son of a bitch", BS for "bullshit", TS for "tough shit"*;
- 3) Випущення: *it, the situation, go* (це, тейво, того, займатись цим);
- 4) Непрямі натяки: *behind, unmentionables, privates* (зад, спати разом, жити [статевим життям]);
- 5) Неправильна вимова: *goldarnit, dadgummit, freakin* («пипець» замість «п***», «ляп трусами об асфальт» замість «як два пальці...»);
- 6) Гра з аббревіаціями: *barbecue sauce for "bull shit", sugar honey ice tea for "shit"*;
- 7) Фонетичний алфавіт: *Charlie Foxtrot for "Cluster fuck", Whiskey Tango Foxtrot Oscar for ""What the fuck?"* [14, с. 330].

Як бачимо, хоч ця класифікація і є цікавою, вона не може в повній мірі відобразити реалії української мови. Наприклад, евфемістичних аббревіацій як таких в українській мові немає, однак є запозичені: «мілф» (*MILF, «mother I'd like to fuck»*), який адаптувався до «мілфа», щоб відповідати жіночому роду, та «ділф» (*DILF, «daddy I'd like to fuck»*). З цього можна зробити висновок, що аббревіація як спосіб евфемізації не є популярною в

українській мові, тому ці пункти в класифікації власне українських евфемізмів будуть зайвими. З цих саме міркувань можна прибрати пункти «фонетична аббревіація» та «фонетичний алфавіт».

Б. Ларін бере за основу класифікації евфемізмів їхню соціальну природу. Таким чином він виокремив три типи евфемізації:

- 1) загальноновживані евфемізми літературної мови;
- 2) класові та професіональні евфемізми;
- 3) родинно-побутові евфемізми, які вживаються переважно в розмовному мовленні, характерні обмеженим колом уявлень зі сфери фізіології та анатомії людини [7, с. 106].

М. Ковшова взяла до уваги ступінь усталеності і відтворюваності евфемізмів, ступінь легкості декодування і їхню соціальну маркованість, виокремивши три розряди:

1. Загальноновживані евфемізми (лексичні одиниці, зафіксовані в словниках або близькі до того, щоб стати фактами словникового запасу тієї чи тієї мови). Такі евфемізми є стійкими виразами і активно вживаються в мовленні більшості носіїв. Наприклад, лексема *інвалід* має загальноновживані евфемістичні заміни: *людина з інвалідністю, людина з особливими потребами, з обмеженими можливостями, людина з порушенням [зору, слуху тощо]* і т.д.

2. Мовленнєві (контекстуальні) евфемізми (лексеми, які є індивідуально-контекстними, їхня стійкість і відтворюваність обмежується вузьким колом): *нагострити лижі* «зібратися покинути когось»; *білий кінь, тубзик* «унітаз»; *застрягти в ліфті* «довго сидіти в туалеті через розлад шлунку».

3. Оказіональні евфемізми. Вони також обмежені певним колом спілкування, проте вони утворюються (переважно) для одноразового вживання у мовленні, наприклад: *собака приготувала подарунки* «про

тварину, яка задовольнила природні потреби в час відсутності вдома» [5, с. 108].

Однією з визначальних функцій усіх названих видів евфемізмів є функція обміну беззмістовними з точки зору реальної комунікації повідомленнями (фатична): сенс таких висловлень є зрозумілим для обмеженого кола осіб. Через це вживання евфемізмів можна розглядати як знак зв'язку з тим чи тим середовищем, соціумом. Окрім того, що такі лексеми вуалюють певні предмети чи явища дійсності, також вони виступають мовленнєвими маркерами, сигналами про належність до певного кола чи групи осіб [5, с. 110].

1.2 Історія розвитку та вивчення евфемізмів.

Термін «евфемізм» застосовувався античними авторами і насамперед тлумачився як промовляння слів, що мають добре передвістя, утримання від слів, що мають лихе передвістя (особливо при жертвоприношеннях) чи шанобливе мовчання [3, с. 562]. Подібне розуміння евфемізму зближує його з табу, але не урівнює.

Як ми вже зазначили, евфемізми виникли з табу під дією забобонного страху заклинань і магічної дії людського слова, що породили заборони на лексеми, промовляти які дозволялося лише певній касті людей або заборонялося взагалі. Евфемізація - це мовна риса, що властива різним культурним спільнотам, історичним та соціальним утворенням [6, с. 75-76]. Оскільки це були слова, наділені людьми особливою силою, це ріднить їх із замовляннями на лікування або прокльонами.

Ще у наукових працях Арістотеля, Цицерона, Квінтіліана та інших грецьких та римських вчених V-I ст. до н.е евфемізми розглядались в якості стилістичного тропу, виконуючого роль словесного пом'якшення. Список комунікативно значущих якостей мови також сформувався ще за античних часів. Так основними якостями у греко-римській лінгвістичній традиції були правильність, однозначність, логічність, ясність, милозвучність, краса,

різноманіття, лаконічність та доцільність мови, а також правдоподібність змісту виразів [9, с. 353-354].

Загалом у Стародавній Греції евфемізми використовували для позначення смерті чи померлих. Вважалося, що вимовляння імен померлих могло викликати їх дух, тому люди використовували евфемізми, щоб уникнути їх закликів. Замість використання прямої мови для позначення смерті люди могли сказати, що хтось «відійшов» або «пішов до Аїду».

У Стародавньому Римі евфемізми використовували не тільки для позначення смерті, а також інших делікатних тем, таких як тілесні функції чи сексуальність. Наприклад, замість використання прямих назв для позначення тілесних відходів люди могли використовувати евфемізми на зразок «екскременти» або «відходи». Подібним чином замість позначення статевих органів або актів люди використовували більш стриману або метафоричну мову, наприклад «сади розваг» або «з'єднання тіл».

У стародавньому Китаї евфемізми використовувалися, щоб висловити повагу та уникнути образ. Наприклад, замість того, щоб звертатися до когось безпосередньо на ім'я, люди зверталися один до одного, використовуючи титули чи апелюючи до досягнень. Наприклад, замість того, щоб називати когось по імені, могли використовувати титул «старійшина» або «вчитель».

В англійській мові значне накопичення евфемізмів відбулось у Вікторіанську епоху. Пов'язано це було з пуританськими настроями суспільства та його заангажованістю. Вікторіанці були відомі своїми суворими соціальними кодексами та моральними нормами, а використання евфемізмів дозволяло їм обговорювати певні теми, не викликаючи образ і не порушуючи суспільних норм.

Наприклад, евфемізми часто використовували для позначення смерті, яка вважалася табуваною темою у вікторіанські часи. Замість того, щоб сказати, що хтось помер, люди могли сказати, що він «відійшов» (*passed*

away) або «відправився в краще місце» (*gone to a better place*). Подібним чином замість похорону люди використовували такі фрази, як «віддати останню шану» (*paying one's last respects*) або «відвідати урочисту церемонію» (*attending a solemn ceremony*).

Евфемізми також часто використовували для позначення статі чи сексуальності. Оскільки сексуальні теми вважалися табу у вікторіанському суспільстві, люди часто використовували евфемізми, щоб непрямомі обговорювати. Наприклад, замість того, щоб використовувати відверту мову для позначення статевих органів або актів, люди могли використовувати більш стриману або метафоричну мову, таку як *the birds and the bees* «птахи та бджоли», *the facts of life* «факти життя» або *intimacy* «інтимна близькість».

Крім того, у вікторіанські часи використовували евфемізми, щоб уникнути використання мови, яка вважалася грубою або вульгарною. Особливо це виявлялося у ввічливому суспільстві, де люди мали використовувати витончену та ніжну мову. Наприклад, замість використання загальноприйнятого сленгу чи ненормативної лексики люди послуговувалися евфемізмами або альтернативними словами, щоб виразитись більш прийнятним для суспільства способом.

Вивчення евфемізмів у 19 столітті було частиною ширшої галузі лінгвістики та вивчення мови, яка прагнула зрозуміти, як використовується мова та як вона відображає соціальні та культурні норми. Евфемізми становили особливий інтерес для лінгвістів, оскільки вони розкривали способи використання мови для вираження делікатних або табуйованих тем.

Однією з ключових фігур у вивченні евфемізмів у 19 столітті був французький лінгвіст і філолог Мішель Бреаль. У 1866 році Бреаль опублікував книгу під назвою "Essai de sémantique" (Есей про семантику) [18], в якій він досліджував способи використання слів і мови для передачі

значення. Бреаль особливо цікавився використанням евфемізмів, які, на його думку, були ключовим показником культурних і соціальних норм.

Робота Бреалья над евфемізмами вплинула на формування вивчення мови та лінгвістики в 19 столітті. Інші вчені, такі як німецький філолог Август Шлейхер і американський лінгвіст Вільям Дуайт Вітні, також вивчали евфемізми та їх використання в мові. Також значний внесок у вивчення даного лінгвістичного явища в кінці 19 століття зробив німецький лінгвіст Г. Пауль, виділивши евфемізми у розробленій ним схемі семантичних змін.

Однією з сфер особливого інтересу для вчених, які вивчали евфемізми в 19 столітті, була роль евфемізмів у формуванні соціальних і культурних норм. Евфемізми розглядалися як спосіб для суспільства регулювати табуйовані теми та підтримувати соціальний порядок, використовуючи мову для створення певного рівня пристойності.

Загалом, вивчення евфемізмів у 19 столітті було важливою частиною ширшої галузі лінгвістики та вивчення мови та допомогло пролити світло на те, як мова використовується для вираження делікатних або табуйованих тем, і як вона відображає культурні та соціальні норми.

На нашу думку, у 20 столітті евфемізми стали все більш поширеними через суспільні зміни, еволюцію культурних норм і технологічний прогрес. Через це ми виділили кілька помітних аспектів, пов'язаних із вивченням евфемізмів у цей час:

1. **Війни та конфлікти:** 20 століття стало свідком двох світових війн, а також численних регіональних конфліктів. Евфемізми зазвичай використовувалися, щоб пом'якшити сувору реальність війни, наприклад, називаючи загиблих «втратами», а не прямо згадуючи смерть. Такі фрази, як «дружній вогонь» і «побічний збиток», використовувалися, щоб применшити трагічні наслідки військових дій.

2. **Соціальні та політичні зміни:** 20 століття відзначилося значними соціальними та політичними трансформаціями, зокрема рухами за громадянські права, фемінізмом і правами ЛГБТК+. Евфемізми зіграли певну роль в обговоренні чутливих тем навколо цих рухів. Наприклад, такі терміни, як «окремі, але рівні» (*separate but equal*), використовувалися для виправдання расової сегрегації, тоді як з часом з'явилася більш інклюзивна мова, яка сприяла рівності та повазі.
3. **Медична термінологія:** прогрес у медицині та поява нових захворювань спонукали до розробки евфемізмів для опису стану здоров'я або делікатних медичних процедур. Евфемістичні фрази на кшталт «дефекація» замінили в розмовах «ненаукові» терміни на кшталт «випорожнення», тоді як такі терміни, як «людина з обмеженими можливостями» і «з порушенням...», з'явилися на зміну стигматизуючим ярликам.
4. **Робоча сфера:** збільшення роботизованих галузей та офісна робота також посприяли розвитку евфемізмів, які зіграли певну роль у формуванні суспільного сприйняття нових реалій. Наприклад, такий термін як «скорочення» використовується для пом'якшення сприйняття звільнень співробітників.
5. **Політкоректність:** у другій половині 20 століття дедалі більше уваги приділялося політкоректності та використанню інклюзивної мови. Евфемізми використовувалися, щоб уникнути потенційно образливих або дискримінаційних термінів, сприяючи більш шанобливому та інклюзивному спілкуванню.

По мірі того як стала зростати кількість опублікованих робіт за даною проблематикою, почали виявлятися суперечності як у трактуванні евфемії і табу в цілому, так і в їх аспектах зокрема.

У сучасному світі спостерігається дуже високий рівень агресивності мовної поведінки людей. Починаючи з побутових розмов сусідів, скандалів у магазинах і на вулиці та закінчуючи мітингами на площах і парламентськими дебатами. Саме через це у 80-ті роки минулого століття з'явився термін «синдром евфемії». Своєрідним «чемпіоном» даного феномену стала фраза - «economical with truth», під якою приховували слово «брехати», а у дослівному перекладі фраза означала «обачно поводитися з істиною», або простіше - «говорити неправду» [6, с. 75-76]. Мовознавець В.П. Москвін зазначає, що необхідність вираження думок за допомогою евфемізмів може бути продиктована соціальними умовностями або іншими причинами, що мають вплив на культуру людини. Мовці можуть вбачати «непристойність» там, де її, у чистому вигляді, не спостерігається. До того ж, М. Мансур у своїй дисертації посилається на Москвіна, який вважає використання евфемізмів прерогативою висококультурних та освічених людей. [8, с. 34]. У цьому випадку зазвичай знаходять використання вишукані вислови, котрі можуть перетворити зміст повідомлення у суцільну нісенітницю, оскільки спотворюють значення слів.

Вивчення евфемізмів у 21 столітті продовжує залишатися захоплюючою сферою дослідження, оскільки мова та комунікація продовжують розвиватися у відповідь на суспільні зміни, культурні зрушення та технологічний прогрес. Ось деякі виділені нами ключові аспекти, пов'язані з вивченням евфемізмів у 21 столітті:

1. **Цифрова комунікація та соціальні мережі:** широке впровадження платформ цифрової комунікації значно вплинуло на використання евфемізмів. Люди часто використовують евфемістичну мову, щоб орієнтуватися в публічному та напівпублічному характері онлайн-взаємодій. Евфемізми можна використовувати, щоб пом'якшити або замаскувати потенційно образливі чи суперечливі твердження,

зберегти ввічливість або опосередковано передати конфіденційну інформацію.

2. **Політичний дискурс:** евфемізми відіграють значну роль у політичному дискурсі 21 століття. Політики та громадські діячі часто використовують евфемістичну мову, щоб сформуванати громадську думку, применшити значення негативних подій або пропагувати суперечливу політику. Евфемізми також використовуються для маніпулювання або впливу на те, як інформація сприймається громадськістю.
3. **Різноманітність, інклюзивність та ідентичність:** у 21-му столітті зростає обізнаність та дискусії навколо різноманітності, інклюзивності та ідентичності. Для навігації по цих делікатних темах використовуються евфемізми, сприяючи шанобливій та інклюзивній мові. Такі терміни, як *«мікроагресія»* та *«культурна апропріація»*, набули популярності, підкреслюючи важливість розгляду впливу мови на маргіналізовані спільноти.
4. **Занепокоєння екологічним станом:** зі зростанням занепокоєння щодо зміни клімату та проблем навколишнього середовища з'явилися евфемізми для опису впливу людської діяльності на планету. Такі терміни, як *«порушення клімату»* або *«деградація навколишнього середовища»*, використовуються, щоб підкреслити серйозність ситуації, але не звучати тривожно чи надмірно негативно.
5. **Психічне здоров'я та благополуччя:** дослідження евфемізмів у 21 столітті також досліджує використання мови, пов'язаної з психічним здоров'ям. Евфемістичні терміни часто використовуються для обговорення стану психічного здоров'я, зменшення стигми та сприяння розумінню. Наприклад, така фраза, як *«проблеми зі психічним здоров'ям»*, використовується замість більш стигматизованих термінів.

6. **Глобалізація та культурний обмін:** посилення взаємозв'язку та культурного обміну, якому сприяє глобалізація, вплинуло на використання евфемізмів. Оскільки люди з різних культур і походження взаємодіють, евфемізми можуть допомогти подолати мовні та культурні розриви, забезпечуючи ефективне спілкування та взаєморозуміння.
7. **Етичні міркування:** Вивчення евфемізмів у 21 столітті також вивчає етичні міркування, пов'язані з використанням евфемістичної мови. Дослідники вивчають, як евфемізми можна використовувати для маніпулювання чи обману, а також потенційний вплив на прозорість і чесність у спілкуванні.

Напрямок зацікавленості в евфемізмах на сьогоднішній день дає нам змогу передбачити можливі майбутні напрямки дослідження. Серед них можемо виділити дослідження культурних та соціальних змін, місця евфемізмів в сучасному політичному дискурсі, інклюзивності та ідентичності, психологічних та когнітивних перспектив застосування евфемізмів, а також їх використання в мові з погляду етики.

1.3 Евфемізми в арабській культурі.

М. Фаргал у своїй статті пише, що лінгвістика евфемізму в арабській мові вкрай скупа. Є лише кілька коротких згадок про *al-talaṭṭuf* або *al-talṭīf* у працях аль-Аскарі та аль-Джатлаві [21, с. 58]. Історично термін аль-Аскарі *al-talaṭṭuf*, який дуже добре підходить до терміну «евфемізм», навряд чи стосується цього явища, як ми його розуміємо в сучасній лінгвістиці. Він визначає це як *al-talaṭṭuf li-l-ma'nā l-ḥasan ḥattā tuḥaḡḡinuhu wa-l-ma'nā l-ḥaḡīn ḥattā tuḥassinahu* «люб'язно керувати приємним значенням, щоб зробити його неприйнятним, і люб'язно керувати неприйнятним значенням, щоб зробити його приємним». Його приклади чітко показують, що він має на увазі використання небажаного виразу в контексті, де воно набуває

приємних конотацій, або навпаки. Це відрізняється від того, що ми знаємо як евфемізм, ресурс, який обов'язково передбачає використання альтернативного виразу для заміни вихідного небажаного, намагаючись люб'язно керувати значенням за допомогою евфемізації.

Відсутність чіткого трактування евфемізму в середньовічній риторичі може справити великий подив, особливо на тих, хто усвідомлює вражаючу широту та глибину цієї дисципліни в середньовічній арабській лінгвістиці. Однак цю відсутність не можна пояснити браком евфемізмів у класичній арабській мові. Священний Коран сам по собі є багатим джерелом евфемістичних виразів, спрямованих на уникнення грубих або табуйованих виразів у таких сферах, як секс, тілесні випорожнення тощо. Наприклад, у наступних двох сурах Корану:

(1) *'idā ḡa'a 'aḥaḍukum min al-ḡā'iti 'aw lāmastum al-nisā'* ... [IV; 43]

«...або хтось із вас повернувся з вбиральні чи торкався жінок...»

(2) *fa-lammā qaḍā zayd^{mn} minhā waṭar^{mn} zawwajnākahā* [XXXIII; 37]

«... Коли Зайд задовольнив із нею своє бажання, Ми віддали її за тебе...»

У них статевий акт евфемістично називають «дотиком» у першому уривку і «задовольнив своє бажання» у другому. Так само перший вірш евфемізує акт «випорожнення» за допомогою технічного терміну *al-ḡā'it* «дефекація», щоб приховати соціально табуйоване ставлення до цієї функції тіла.

М. Фаргал інтерпретує процес евфемізації в арабській мові в термінах розмовної імплікатури [21, с. 58; 27, с. 41-58]. Зокрема, він наголошує на взаємодії між принципом ввічливості [31, с. 173] і максимами розмови Грайса в евфемістичних виразах. Евфемізми розглядаються як прагматичний механізм, який відображає органічний взаємозв'язок між принципом ввічливості та розмовними сентенціями. Як приклад, арабський евфемізм *waḍa'a ḥadd^{mn} li-hayātihī* «Він поклав кінець своєму життю» як заміну *intaḥara* «Він покінчив життя самогубством» одночасно зневажає

максиму якості (будучи метафоричним) і максимуму манери (зокрема, підмаксиму «Будь коротким»), щоб у розмові натякати, що життя денотату було сповнене страждань; отже, з точки зору оратора, добре, що він убив себе. Ця розмовна імплікатура відсутня в нейтральному (але за своєю суттю негативному) відповіднику *intaḥara*. Подібним чином народний евфемізм *a'ṭāka 'umrahu* «Він дав тобі свій вік» замість нейтрального *māta* «Він помер» зневажає максимуму якості (Не кажи те, що ти вважаєш неправдою) і, як наслідок, розмовно передбачає бажання мовця, щоб адресат жив довго.

В Єгипті *mawt* «смерть» має два невіддільних значення, пов'язані з двома складовими особистості, а саме *ḡasad* «тіло» та *rūḥ* «душа». Перше значення пов'язане зі станом тіла, коли душа покидає його. Такими чином, в цьому значенні слово «смерть» замінюється виразом *la ḥayat^a fihi* або *la rūḥ^a fihi*, дослівно «неживе», «позбавлене життя», або *la ḥarakat^a fihi* «нерухомий». В другому ж випадку смерть називають *intiqāl*, «перехід» *al-rūḥ* «душі» з одного світу до іншого. Дослідник Яссер А. Гомаа також відзначає, що саме пов'язані зі смертю арабські евфемізми можна поділити на ті, які найчастіше використовують жінки, та ті, які найчастіше притаманні чоловікам [26].

Також важливо зазначити, що дослідник з кожної арабської країни виділяє різну поширеність тієї чи іншої групи евфемізмів в їх суспільстві. Наприклад, аль-Аззех приділила особливу увагу використанню евфемізмів людьми, які говорять арабською мовою в Йорданії. У зв'язку з цим вона ретельно дослідила найпоширеніші евфемізми, які носії йорданської мови використовують для позначення табуйованих слів, тем і понять у щоденному спілкуванні. Роблячи це, вона досліджувала вплив соціальних змінних, таких як діалектна різноманітність, стать і вік, на використання евфемізмів у йорданському суспільстві у світлі принципу ввічливості та теорії контексту [13, с. 150-164].

Дотримуючись подібних напрямків дослідження, Канбар провела соціолінгвістичне дослідження лінгвістичних табу в єменському суспільстві та стратегій, які використовують носії єменської мови, щоб уникнути вживання цих слів шляхом різних типів заміни слів-табу на більш прийнятні слова, такі як евфемізми [38, с. 86-104]. Така практика зумовлена культурними та релігійними нормами суспільства. Вона також пропонує пояснення того, чому певні слова вважаються табу у суспільстві та чому певні табуйовані слова супроводжуються певними умовно-закріпленими словами. Інтригуючим є те, що в цьому дослідженні використовувався підхід до ввічливості, запропонований Браунандом Левінсоном як теоретична основа для аналізу мовних табу в єменському суспільстві [19, с. 265-280].

Аль-Карні та Рабаба досліджують подібності та відмінності між стратегіями евфемізму, які використовуються в саудівській та англійській мовах, а також те, як вони пов'язані з культурними та релігійними віруваннями та цінностями. Дослідники прийшли до висновку, що стратегії евфемізму, які зустрічаються у відповідях Саудівської Аравії, такі: «частина замість цілого», «перебільшення», «заниження», «видалення», «метафора», «загальне замість конкретного» та «вивчені слова та жаргони». Однак британські учасники використовували «заниження», «вилучення», «вивчені слова та жаргони», «метафори» та «загальне замість конкретного» [40, с. 730-743]. Таким чином, було виявлено, що саудівська арабська має більше способів вираження евфемізмів. Ще один важливий висновок полягав у тому, що саудівці та британці вдаються до табу, коли ставляться до смерті та брехні, але майже ніколи не табують тілесні функції [40, с. 730-743].

Важливо, що Гомаа та Ши спрямували своє дослідження на дослідження евфемістичної мови смерті в єгипетській арабській та китайській мовах. Вони з'ясували, що евфемізми є універсальними, оскільки вони існують у кожній мові, і жодне людське спілкування не

обходиться без евфемізмів [26]. І єгипетська, і китайська мова вважають тему смерті табу. Тому до нього звертаються обережно. Хоча в єгипетській арабській і китайській мовах використовуються евфемістичні вирази, щоб уникнути згадування теми смерті, китайська мова має велику кількість евфемізмів на цю тематику порівняно з єгипетською арабською. Результати також показали, що евфемізми смерті структурно та в основному використовуються як в єгипетській арабській, так і в китайській мовах у метонімії як мовному прийомі та фігурі мови. Крім того, використовується концептуальна метафора, щоб замінити табуйовану тему смерті [26].

У пізнішому дослідженні Гунан пролив світло на особливості табування в алжирській культурі у зв'язку з використанням мови шляхом дослідження мовних табу та евфемістичного використання [25, с. 73-88]. Дослідник показав, що ставлення носіїв алжирської мови пов'язане з певними соціокультурними та психологічними факторами, включаючи соціальні норми суспільства, соціальне виховання його індивідів та соціальне середовище, в якому вони контактують, на додаток до побудови їхньої ідентичності та інші параметри. Було також виявлено, що алжирці розвинули багатий словниковий запас, який включає евфемістичні заміни. Ці заміни є результатом суспільного, психологічного та культурного тиску [25, с. 73-88].

Висновки до Розділу 1.

У даному розділі ми розглянули визначення поняття «евфемізм», а також різні класифікації та історію вивчення цього явища. У давнину термін «евфемізм» використовувався античними авторами і пояснювався як вживання слів, що передбачають позитивні наслідки, замість слів, що мають негативне значення (особливо в контексті жертвоприношень) або шанобливе мовчання. Це розуміння евфемізму має спільне з табу, але вони не є ідентичними.

Сучасний світ характеризується високим рівнем агресивності мовного спілкування людей. Це стосується як побутових розмов сусідів, скандалів у магазинах і на вулицях, так і мітингів на площах і парламентських дебатів. Саме через цю ситуацію у 80-х роках минулого століття з'явився термін «синдром евфемії». Одним з найвідоміших прикладів цього явища є вислів «економічний з правдою», який заміняв слово «брехати». За дослівним перекладом ця фраза означає «обережно поводитися з істиною» або просто «говорити неправду».

Евфемізми розглядаються як прагматичний механізм, який відображає органічний зв'язок між принципом ввічливості та мовними висловами. Наприклад, арабський евфемізм *wada 'a ḥadd^{an} li-hayātihi* («Він поклав кінець своєму життю») використовується як заміна фрази *intaḥara* («Він покінчив життя самогубством»).

РОЗДІЛ 2. ТЕХНІКИ ПЕРЕКЛАДУ ЕВФЕМІЗМІВ АРАБСЬКОЇ МОВИ. ЇХНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

2.1 Перекладацькі стратегії: специфіка використання.

Переклад евфемізмів може бути складним завданням, оскільки евфемізми — це вирази, які використовуються для заміни різких або чутливих слів більш ввічливими або непрямими альтернативами. Вони часто покладаються на культурне та контекстне розуміння, що робить їхній переклад більш нюансованим.

У своїй дисертації Деві Мутіаріні посилається на Саміру Джаббар та Муну Абдуаль, які рекомендують починати переклад евфемізмів з розгляду двох наступних можливостей:

1. Терміни, що є евфемістичними в мові оригіналу, не є такими в мові перекладу і тому не становлять складнощey для перекладача, який використає прямі назви.
2. Евфемістичні терміни мови оригіналу є такими і в мові перекладу, і тоді перед перекладачем постає декілька варіантів дії [37, с. 10].

Муна аш-Шаві згадує два фактори, які мають взяти до уваги перекладачі під час перекладу евфемізмів: стилістичний та риторичний [16, с. 123-132]. Оскільки одне і те саме евфемізоване явище може мати декілька синонімічних варіантів евфемізації, перекладачу варто звертати увагу на їх стилістичне забарвлення, щоб обрати максимально підходящий. Наприклад, дієслово «*māta*» (померти) має багато можливостей передачі евфемізмами: *піти з життя, спустити дух, піти засвіти, заснути навіки, віддати Богові душу, простягнути ноги, сконати*, – але залежно від контексту та стилю тексту від перекладача вимагається обрати той, який підходить найбільше. Однак, часто знайти еквівалент (як по формі, так і по значенню), буває непросто.

У своєму дослідженні М. аш-Шаві пропонує чотири стратегії перекладу евфемізмів. У першій перекладач має шукати в мові перекладу

евфемізм, паралельний виразу в мові оригіналу, з більш-менш тими самими евфемістичними тонами. Якщо такого виразу в мові перекладу немає, перекладач може застосувати другу стратегію і спробувати передати значення виразу мови оригіналу зі збереженням значення оригінального евфемізму. Третя стратегія полягає у передачі оригінального значення без збереження оригінального евфемізму. У такому випадку перекладач може використати нейтральні терміни. Четверта стратегія полягає в тому, що перекладач повинен добре розбиратись в обох культурах, щоб передати евфемізм з однієї мови на іншу [16, с. 123-132].

Рітва Леппіхальме погоджується з цим і додає, що саме розуміння евфемізма, найчастіше представленого алюзією, може бути спотворене через культурний бар'єр, тому перед перекладом треба перш за все його позбутись [34, с. 144-157].

Вона запропонувала наступну стратегію перекладу алюзій, яка через евфемістичну природу цієї стилістичної природи може бути використана і для перекладу евфемізмів загалом:

1. Стандартний переклад;
2. Буквальний переклад;
3. Додаткові вирази в тексті;
4. Зноски, додатки або примітки перекладача, а також інші пояснення, які не наводяться напряду в тексті, але надаються для додаткової інформації;
5. Заміна за допомогою терміна в мові перекладу;
6. Скорочення;
7. Адаптація, під час якої слово з мови оригіналу спершу адаптується до вимови, а потім до морфології мови перекладу;
8. Утримання;
9. Упущення [34, с. 144-157].

Ці стратегії є дуже схожими на ті, що запропонував у своєму дослідженні Пітер Ансет. Однак, його стратегії концентруються саме на перекладі евфемізмів, а не просто схожих на них алюзій, і тому є більш точними, хоча класифікація, розроблена Леппіхальме, більш детальна.

П. Ансет запропонував чотири стратегії роботи з евфемізмами [44, с. 35-36]:

1. Перекласти евфемізм буквально.

Ансет визнає це прийнятним, якщо мова перекладу та мова оригіналу мають схожі евфемізми. Наприклад, евфемізм «*qalīl al-‘aql*» можна перекласти українською як «*бракує клепки*» і не спотворити значення оригіналу.

2. Перекласти оригінальний евфемізм іншим евфемізмом мови перекладу, який має еквівалентне значення.

Якщо значення оригінального евфемізму втратиться під час буквального перекладу, його можна замінити його на евфемізм, який аудиторія вже розуміє. Форма евфемізма в мові перекладу може кардинально відрізнитись від оригіналу, але повинна мати те саме значення. Ансет також наголошує на тому, що заміна оригінального евфемізму має відповідати контексту.

Наприклад, арабський евфемізм «*a ‘tāka ‘umrahu*», який ми вже згадували вище, дослівно перекладається як «він віддав тобі свій вік» і в буквальному перекладі буде незрозумілий українській аудиторії, тому залежно від контексту його можна замінити на більш знайомі нам «*віддав Богові душу*» або «*заснув навіки*».

3. Переклад використанням простої мови.

Під час такого перекладу перекладач має бути впевненим у тому, що хотів сказати автор, а також знати стан аудиторії, для якої перекладає. У цій стратегії Ансет надав перевагу перекладу евфемізму мови оригіналу простими ввічливими словами з мови перекладу. Пітер вважав, що часто те,

що сьогодні є звичайними словами, колись теж було евфемізмом, наприклад, «туалет».

У такому випадку евфемістична фраза «*ladā al-ra'is al-'alāqat ma'a sikritiratihi*», що дослівно перекладається як «Президент мав відносини зі своєю секретаркою», в офіційному контексті може бути перекладена як «Президент мав сексуальний зв'язок зі своєю секретаркою».

4. Переклад евфемізму поєднанням декількох стратегій.

Якщо жодна з наведених вище стратегій не може бути застосована в повній мірі, Ансет пропонує поєднати їх. Наприклад, якщо буквальный переклад може зберегти «смак» виразу, але буде незрозумілим аудиторії, іноді його можна зберегти задля сенсу оригіналу, але додати фразу, яка прояснить його значення.

Ансет також застерігає перекладачів щодо деяких особливостей перекладу евфемізмів. Перша з них це підбір для перекладу надто прозорих евфемізмів. Іноді евфемістичний вираз підібрано автором спеціально так, щоб його сенс залишався розмитим. Наприклад, у книзі Толкіна «Братство персня» падіння Гендальфа у глибини печери описується словами «*has fallen into shadow*» (дослівно «падіння в тіні»). Читач розуміє, що мається на увазі його смерть, але таким непрозорим евфемізмом автор також натякає на внутрішню боротьбу Гендальфа зі злом та містичне переродження. У цьому випадку перекладачу не потрібно шукати більш прозорий евфемізм, а варто підібрати еквівалент словам автора [44, с. 35-36].

Другою особливістю є навмисна обценність. У текстах бувають місця, де слово або фраза сказані просто або навіть обценно, і ці місця не мають бути перекладені евфемізмами. Для передачі оригінальної задумки автора та тону тексту обценні слова мають бути перекладені відповідниками мови перекладу [44, с. 35-36]. Наприклад, слово «*fuck*» буде некоректно замінити словами «чорт», «капець», «блін» тощо.

Третьою особливістю є включення евфемізмів в історичні або навіть архаїчні тексти. У таких випадках перекладач має брати до уваги ефект, який може справити на людей оригінальне слово або вираз. Якщо залишок оригінального вислову тільки відволіче аудиторію, перекладач має зробити вибір на користь заміни цього виразу евфемізмом, щоб донести до людей зміст без образи їхніх почуттів. Іншим виходом може стати включення в кінці сторінки примітки зі словами, що в ті часи вживання таких виразів було соціально прийнятним [44, с. 35-36]. Це особливо стосується расистських, мізогінних або гомофобних виразів.

Останнім, на що Ансет звертає увагу перекладачів, є можливість переплутати евфемізм з мови оригіналу із евфемізмом мови перекладу. Через це під час роботи з евфемістичними виразами перекладач має досконало знати, як вони використовуються в обох мовах [44, с. 35-36].

В результаті опрацювання інформації з наведених вище джерел у нашому дослідженні ми виділили такі пункти, на які є сенс звертати увагу перекладачу при перекладі:

1. Культурний контекст: евфемізми глибоко вкорінені в культурі та можуть значно відрізнятися від однієї мови до іншої. Дуже важливо розуміти культурні конотації, пов'язані з евфемізмом, щоб знайти еквівалент у цільовій мові.
2. Делікатність: евфемізми зазвичай використовують для обговорення чутливих або табуйованих тем. Перекладачі повинні підтримувати запланований рівень чутливості, знаходячи відповідні альтернативи цільовою мовою.
3. Буквальне та еквівалентне значення: переклад евфемізмів вимагає досягнення балансу між збереженням буквального значення та пошуком еквівалентного виразу, який передає те саме передбачуване повідомлення. Іноді прямого перекладу може не існувати, і може знадобитися адаптація або культурна заміна.

4. Ідіоматичні вирази: евфемізми часто приймають форму ідіоматичних виразів, унікальних для певної мови чи культури. Перекладачі повинні бути знайомі з ідіоматичними виразами як вихідною, так і цільовою мовами, щоб ідентифікувати подібні ідіоми.
5. Тон: евфемізми можуть містити тонкі зміни в тоні. Перекладачі повинні враховувати відповідний рівень офіційності, ввічливості чи гумору в цільовій мові, передаючи той самий очікуваний ефект.
6. Контекстуальні підказки: контекст, у якому використовується евфемізм, може надати цінні підказки для його перекладу. Розуміння основного повідомлення, культурних посилань або суспільних норм може допомогти знайти відповідний еквівалент.

Під час перекладу в нагоді може стати консультація з носіями мови, особливо якщо вони знайомі і з цільовою культурою також.

2.2. Стратегії перекладу евфемізмів у «Тисячі і однієї ночі» на українську, англійську, французьку та російську мову на прикладах перекладу Валерія Рибалкіна, Річарда Ф. Бертон, Жозефа-Шарля Мардрюса та Михайла Сальє.

Переклад «Тисячі і 1 ночі» є дуже непростою справою через велику кількість евфемізованих одиниць та особливості евфемізації в арабській мові. Велике значення в перекладі також мала цензура, адже не завжди видання дозволяло включити в себе обценні або еротичні відривки книги. Завдяки підбірці перекладів з різних мов та різних часів, починаючи з Вікторіанських та завершуючи радянськими, ми можемо порівняти рівень евфемізації та цензурованості перекладів різних епох та культур.

Перша проаналізована нами казка – «Цар Шагріяр і його брат Шагземан» (*ḥikāyat al-malik šahriyār wa aḥīhi šāhzamān*) у перекладі Брояка та Рибалкіна. Всього в казці нараховується 13 евфемізованих виразів.

Kitāb ‘Alf	Mardrus	Burton’s	Переклад	Перевод
------------	---------	----------	----------	---------

Laylat wa Layla		edition	Рибалкіна і Брояка	Сальє
<i>hikāyat al-malik šahriyār wa aḥīhi šāhzamān</i> (Цар Шаґріяр і його брат Шаґземан)				
<i>rāqida fī firāšihī</i>	étendue sur la couche	asleep on [his own] carpet bed	в подружньому ложі	лежит в постели
<i>mu'ānaqa</i>	accolée	embracing with both arms	в обіймах	обнявшись
<i>'āhira</i>	aventure	damned whore	ш***	проклятая
-	l'aventure de son épouse	what [he] had witnessed	те, що сталося у нього вдома	что было с его женой
<i>ḡalasū ma' ba'ḍihim</i>	se mêlèrent	to pair off	посідали	сели вместе
<i>wāqa'ha</i>	la chargea	to enjoy [her]	прелюбстувати	лег с нею
<i>fī baws wa 'ināq wa nayk</i>	baisers, accolades, copulations	clipping, coupling, carousing	тішитися	ласкались и забавлялись
<i>irṣ'a raṣ^{an} 'anī^{an}</i>	percez-moi de la lance un percement violent et dur	stroke [me] a strong stroke	потіште [мене]	вонзите, да покрепче
<i>aḥaḍā naykhā</i>	-	to futter	-	-
-	ils se furent bien vidés	to dismount	-	кончили
-	ont copulé	to lay	діло	имели дело

Це немало, але і не є найбільшим показником у нашому дослідженні. Варто зазначити, що найбільше евфемізованих одиниць має переклад Бертона. На пояснення цього є дві гіпотези.

За першою з них, Бертон підготував дві версії перекладу: одну, зацензуровану, для друку, а другу – для свого закритого клубу, оскільки він розумів, що перекладену дослівно копію Вікторіанське суспільство не сприйме. Інші версії, включаючи оригінал, вірогідно були піддані більш детальному розгляду, і через це мають більше виключених еротичних моментів.

Однак переклад Бертона містить деякі місця, яких не містить буквальний переклад Мардрюса, що може вказувати на дві можливості: або переклад останнього не був буквальним і теж піддався цензурі, або ж Бертон додав частини від себе. М. Сальє, автор російського перекладу, підтримує другу версію причини такої детальності перекладу Бертона, яка пояснює відмінності із французьким перекладом.

У передмові до свого перекладу Сальє згадує тенденцію тогочасного суспільства очорняти «розпутний» Схід та вибілювати «високоморальну» Європу. Через це він відмітив, що у своєму перекладі Бертон навмисне обирає найвульгарніші та найгрубіші слова для позначення найбільш еротичних моментів книги. Таку ж мету мав на його думку Мардрюс [4, с. 10-17].

Цікаво, що вже у першій казці ми бачимо порушення М. Сальє та Мардрюсом одного з принципів, від якого перекладачів застерігав Ансет, а саме переклад обценного слова евфемізмом. Слово *'āhira*, яке Бертон та Рибалкін переклали як «*damned whore*» та «*ш****» відповідно, М. Сальє замінив прикметником «*проклятая*», а Мадрюс взагалі уник згадування жінки і замінив це позначенням всього, що відбувалося перед очима царя. Це протирічить гіпотезі Сальє про те, що Мардрюс, як і Бертон, у своєму перекладі намагався підкреслити будь-яке хоч трохи еротичне місце, адже замість підкреслення невірності жінки царя обсенним словом (чи натяком на нього), він просто використовує слово *aventure* (дослівно «пригода», «авантюра»). Перекладачі також обрали пом'якшити евфемізмами слово *nauk*, яке означає обценний синонім слова «секс», при цьому Сальє та Рибалкін обрали дуже схожі евфемізми для пом'якшення цього виразу: «*забавляться*» і «*тішитися*» відповідно.

Також у цій казці ми можемо спостерігати буквальний переклад евфемізма на іншу мову, адже він спільний для них: *rāqida fī firāšihī* у всіх чотирьох перекладах звучить майже однаково: *étendue sur la couche* у

Мардрюса, *asleep on [his own] carpet bed* у Бертонa, *в подружньому ложі* у Рибалкіна та *лежить в постелі* у Сальє.

У деяких казках (і ця не виключення) знайшов місце прийом, який згадувала Леппіхальме, але не вніс до своєї класифікації Ансет: упущення. Так, Сальє, Рибалкін і Мардрюс випустили арабське *aḥadā naykahā*, а Бертон обрав для цього слово німецького походження *to futter*, яке є аналогом слова *to fuck*, підтверджуючи гіпотезу Сальє.

«Казка про віслюка, бика та селянина» (*ḥikāyat al-ḥimār wa-l-ṭawr ma' ṣāhib al-zar'*) виявилась неперекладеною на українську мову.

Цікавою з лінгвістичної точки зору є також «Розповідь про підступного вазіра» (*ḥikāyat al-wazīr al-muḥtāl*), яка починається короткою притчею про принца та чаклунку. У ній вона злазить з коня щоб *azāla ḍarūrat^{an}* або, дослівно, «прибрати потребу». Мардрюс, Сальє та Рибалкін переклали цей евфемізм дослівно, застосувавши першу стратегію з класифікації Ансета: *faire passer une nécessité*, *сойти за потребою* та *злізти за потребою* відповідно. Бертон, однак, міг обрати більш грубий та обценний вираз, але надав перевагу навпаки евфемізованому та, вірогідно, тому, який широко використовувався у Вікторіанські часи: *to obey the call of nature*. Майже така сама ситуація склалася зі словом *šāma* – «родимка», слово яке не евфемізувалось майже у всіх розглянутих нами мовах перекладу, окрім французької. В результаті Сальє та Мардрюс переклали це слово нейтральними *родинка* та *a mole*, а Рибалкін навіть спростив це поняття до *чорна цятка*, тоді як Мардрюс обрав популярний і зараз вираз *grain de beauté*.

У «Розповіді зачарованого юнака» (*ḥikāyat al-šābb al-maṣḥūr*) ми знайшли 14 евфемістичних одиниць.

Kitāb 'Alf Laylat wa Layla	Mardrus	Burton's edition	Переклад Рибалкіна і Брояка	Перевод Сальє

-	il s'éteignit dans la miséricorde du Rétributeur	to go to the mercy of the Lord	-	Скончался
<i>[sayyidatuna] al-ḥabīta</i>	cette perfide	accursed whore	п***	проклятая ш***
<i>[sayyidatuna] al-ḥāṭ'ia</i>	cette criminelle	harlot	ш***	развратница
<i>ṣāra [bi-'aṣṭqati-hi]</i>	se sont mêlés [à leurs amoureuses]	to have [his young lady]	бути [з коханками]	ушел [со своей женщиной]
<i>ṣāḥaba</i>	ton amitié	to keep company	знатися	Дружить
<i>aḍa' ḡasadī 'alā ḡasadiki</i>	mettrai [mon] corps sur [ton] corps	to glue [my] body to [your] body	залісти на [тебе]	накрыть [твое] тело [своим] телом
-	-	to strum	-	-
-	-	to belly dump	-	-
<i>Muntana</i>	pourriture	bitch	ш***	Сука
<i>taḡībīna 'alayya min aḡli ṣāhwati-ki</i>	rassasies ailleurs [tes] désirs de femelle	to satisfy [thy] dirty lusts	тягаться [з кимось]	-
<i>lā yanf'ahā bi-naf'i-hā</i>	ne pouvait plus être d'aucune utilité	to do [her] love service	-	приносить пользу
<i>aḡlu-hu lam yafrāḡ</i>	[son] terme n'était pas échu	[his] appointed hour was not come	не пробив [його] час	срок [его] жизни еще не кончился
-	-	to lay violent hands on myself	накласти на себе руки	убить себя
-	-	to be fattered by	-	-

Найбільш евфемізованою виявилась версія Бертонa, і якщо притримуватись гіпотези Сальє, це не видається дивним, адже деяких слів, які він навів у своєму перекладі, немає навіть в оригіналі.

Першим, що потрапляє до уваги, є вибір Мардрюса та Бертона, а згодом і Сальє евфемізувати смерть старого султана, яка в оригіналі та перекладі Рибалкіна була опущена.

Що ж до обценних слів, то тут Рибалкін та Бертон дотримались застереження Ансета щодо перекладу такої лексики, переклавши [*sayyidatuna*] *al-ḥabīṭa* та [*sayyidatuna*] *al-ḥāṭ'ia* як «*n****» та «*ш****» і «*accursed whore*» і «*harlot*» відповідно. Сальє, на відміну від першої казки, де він пом'якшував евфемізмами непристойну лексику, у цій казці навпаки, не став її оминати та дібрав російськомовні відповідники, а саме «*проклятая ш****» і «*развратница*».

У цій же казці ми спостерігаємо ще один випадок буквального перекладу евфемізму з очікуванням того, що читач його зрозуміє. Вираз *ad'a ḡasadī 'alā ḡasadiki* був буквально перекладений Мардрюсом, Бертоном та Сальє як «*mettraï [mon] corps sur [ton] corps*», «*to glue [my] body to [your] body*» та «*накрыть [твое] тело [своим] телом*» відповідно. Рибалкін же вирішив скористатися стратегією перекладу евфемізмів простою мовою і навіть зробив його більш вульгарним, переклавши цей вираз як «*залісти на [тебе]*». Варто також зазначити, що ця сцена у перекладі Бертона супроводжується ще двома евфемістичними виразами, а саме «*to strum*» і «*to belly dump*», натяків на які ні в оригіналі, ні в інших перекладах немає. З цього можна зробити висновок, що це може бути одна з фривольностей, які дозволив собі Бертон задля спотворення іміджу Сходу в очах пуритан-Вікторіанців.

Також у перекладах Сальє, Рибалкіна та Бертона згадується самогубство, при цьому Сальє згадує про нього «простими словами» («*убить себя*»), а Рибалкін та Бертон евфемізують («*накласти на себе руки*», «*to lay violent hands on myself*»). Але ні арабський оригінал, ні буквальний переклад Мардрюса його не згадують. Лишається тільки здогадуватись, чи

це була художня допрацьовка перекладачів, чи це стало жертвою цензури в декількох з версій.

Висновки до Розділу 2.

Переклад евфемізмів може виявитися викликом, оскільки вони є способами заміни прямих або образливих слів більш ввічливими або прихованими виразами. Це часто залежить від культурного та контекстного розуміння, що призводить до потреби у більш нюансованому перекладі.

Існує декілька способів підійти до цього завдання, серед яких є як більш загальні, так і значно деталізовані.

Переклад евфемізмів може здійснюватися за кількома стратегіями. Перша стратегія - це буквальный переклад евфемізму, що приймається, якщо обидві мови мають подібні евфемізми. Друга стратегія - заміна оригінального евфемізму іншим евфемізмом, що має еквівалентне значення в мові перекладу. Третя стратегія - переклад використанням простої мови, де перекладач використовує зрозумілі ввічливі слова з мови перекладу, щоб передати суть автора. Четверта стратегія - поєднання декількох стратегій в одному перекладі. Кожна стратегія має свої особливості та враховує контекст перекладу.

РОЗДІЛ 3. СЕМАНТИЧНА ТА МОРФОЛОГІЧНА КЛАСИФІКАЦІЇ ЕВФЕМІСТИЧНИХ ОДИНИЦЬ «ТИСЯЧІ І ОДНІЄЇ НОЧІ»

3.1 Семантична класифікація евфемістичних одиниць «Тисячі і однієї ночі».

Семантичну класифікацію евфемістичних одиниць інакше можна назвати тематичною, адже найчастіше евфемізми класифікують саме за тим, яке табу ними вуалюють. Початково ми вирішили скласти таку класифікацію евфемістичних одиниць:

1. Евфемізми до теми смерті
2. Евфемізми до теми інтимних та сексуальних переживань
3. Евфемізми до теми сп'яніння
4. Евфемізми до теми долі та фаталізму

Ця первинна класифікація була сформована відповідно до наших очікувань на базі викладеного вище теоретичного матеріалу. Смерть, інтимні та сексуальні переживання, а також доля є темами, які люди прагнуть оминути практично в усіх культурах. Також варто зазначити, що очікування побачити значний масив евфемістичних одиниць на тему сп'яніння не було невиправданим, адже вживання алкогольних напоїв в ісламській релігії є забороненим. Однак дослідження показало, що зі 65 евфемістичних одиниць в різних за тематичною направленістю казках лише одна є пов'язаною зі споживанням алкоголю.

Наступною групою, виявленою в ході дослідження, став ряд евфемізмів, пов'язаних із хворобою та лікуванням, а також фізіологічними особливостями людини.

Ще однією малочисельною, але важливою групою, яку ми сформуvalи в ході нашого дослідження, є евфемізми щодо магії, адже темні магичні дії завжди були табуйовані, через що пряме їх згадування уникалося.

Остаточна класифікація виглядає наступним чином:

1. Евфемізми до теми смерті

2. Евфемізми до теми інтимних та сексуальних переживань
3. Евфемізми до теми сп'яніння
4. Евфемізми до теми долі та фаталізму
5. Евфемізми до теми магії
6. Евфемізми до теми здоров'я
7. Евфемізми до теми фізіології тіла

Як ми вже зазначили, найменший відсоток від наших знахідок складають евфемізми на позначення сп'яніння чи алкоголю та магії (по 1%). Всього вони представлені двома евфемістичними одиницями: *al-quwwāt fī tarīqihī ilā l-ṣiḥḥa l-ḥaqīqiyūa* та *mākr* відповідно.

Наступною за кількістю евфемістичних одиниць є група евфемізмів до теми здоров'я: вони складають 3% дослідженого нами масиву. Два з них стосуються саме хвороби – *kāna fī ḡasadihī* та *ibtalā-hu Allāh bih*. Один стосується опису дії ліків: *sarā fī ḡasadihī*.

Більший відсоток масиву займають евфемізми, що стосуються фізіології тіла – 6%. Два відсотка позначають справляння природної потреби: *ḡarūra* та *azāla ḡarūrat^{am}*. Один відсоток називає недостатні розумові здібності людини: *qalīl al-‘aql*.

Більше 80% відсотків евфемістичних одиниць в проаналізованих нами казках стосуються інтимних та сексуальних відносин (*rāqida fī firāšihī, al-adāt, mā bayna faḥḡayhā*). При цьому найбільшу частину цієї групи складають евфемізми, що називають сам процес – 60% (*m‘ānaqa, abqaynā mustayqizīna ṭiwāla l-layl, aḡ‘a ḡasadī ‘alā ḡasadiki*), на другому місці знаходяться евфемізми на позначення жіночих статевих органів – 15% (*al-dabābīr, bayt al-raḡma, simsim muqaššar*), і тільки 5% евфемізмів позначають чоловічі статеві органи (*zubb, al-adāt*).

3.2 Морфологічна класифікація евфемістичних одиниць «Тисячі і однієї ночі».

Почати створення морфологічною класифікації евфемістичних одиниць «Тисячі і однієї ночі» ми вирішили з розділення всіх одиниць, які трапилися нам у проаналізованих казках на ті, що складаються з одного слова, та ті, які є словосполученнями. Під час цього ми побачили закономірність: назви матеріальних об'єктів або одномоментних явищ частіше денотуються одним словом, тоді як процеси позначаються словосполученнями.

Наприклад, “потреба” як позначення бажання сходити в туалет позначається одним словом *ḍarūra*, а сам процес – *azāla ḍarūrat^m*, дослівно “спуститись за потребою”.

Після такої “надкласифікації” ми вирішили зробити більш детальну класифікацію словосполучень. Словосполучення можуть бути розділені на дві категорії: вільні та невільні (стійкі, номінативні, лексичні). У вільному словосполученні зберігаються самостійні лексичні значення всіх повнозначних слів, які входять до нього, та синтаксичний зв'язок між його елементами є живим та продуктивним. Вільні словосполучення можуть бути необмеженими та обмеженими лексично. Перші утворюються на основі необмежених лексико-семантичних зв'язків, тоді як останні базуються на лексико-семантичних зв'язках, які мають різну міру обмеженості, що впливає з лексичних значень слів. У невільному словосполученні лексична самостійність одного або обох його компонентів послаблена або втрачена, і воно в значній мірі наближається до окремого слова з точки зору його значення [11, с. 150-165].

За ступенем смислової розкладеності у евфемізмах можна виокремити два типи: 1) нерозкладні одиниці-словосполучення – евфемістичні словосполучення які під час розкладання втрачають сенс і перестають бути евфемістичними. Наприклад, вираз *aḡlu-hu lam yafrāḡ* є нерозкладним, бо самі по собі слова “черга” і “настати” втрачають евфемістичний сенс. 2) терміни-словосполучення, особливістю яких є формальна розкладеність

їхніх складових. У цьому типі виокремлюють два підтипи утворень: а) вільні сполучення, які цілком складаються з таких самих окремих евфемізмів і можуть бути зрозумілі навіть без одного із слів. Наприклад, словосполучення *rāqida fī firāšihī* (дослівно "розкинута на ліжку") може бути зрозумілим за контекстом і без одного зі своїх складників.

Ми поділяємо евфемістичні словосполучення за своєю синтаксичною структурою (типом творення) на наступні типи:

1) Двокомпонентні словосполучення.

Такі словосполучення складаються з двох слів та у свою чергу поділяються на ще декілька підвидів:

- Ад'єктивне сполучення: *[sayyidatuna] al-ḥabīta* (наша господиня огидна).
- Генітивне сполучення: *bayt al-raḥma* (дім милосердя), *qalīl al-'aql* (мало розуму).
- Прийменникове сполучення "дієслово + прийменник + ім'я у родовому відмінку": *šāra [bi-'ašīqati-hi]* (пішли зі своїми коханками), *rāqida fī firāšihī* (розкинутись в ліжку).
- Об'єктне словосполучення "дієслово + ім'я у знахідному відмінку" або "дієслово + прийменник + ім'я у родовому відмінку": *azāla darūrat^{an}* (прибрати потребу), *aḥadā naykahā* (взятися...).

2) Трикомпонентні словосполучення: *irṣ'a raṣ^{an} 'anīf^{an}* (вдарте мене сильним ударом (букв.)), *ḡalasū ma' ba'dihim* (посідали один з одним).

3) Багатокомпонентні словосполучення: *tagībīna 'alayu min aḡli ṣahwati-ki* (задовольнтити свої брудні потреби).

Висновки до Розділу 3.

У даному розділі нами було представлено розроблені нами різнопланові класифікаційні моделі евфемістичних одиниць.

Так, ми виділили наступні тематичні категорії: *смерть, інтимні та сексуальні переживання, сп'яніння, доля та фаталізм, магія, здоров'я і фізіологія тіла*. У ході дослідження було виявлено, що найменший відсоток евфемізмів стосується сп'яніння і магії, а найбільший - інтимних та сексуальних відносин.

У процесі структурної класифікації евфемістичних одиниць нами було виокремлено однокомпонентні слова та словосполучення. Також ми визначили, що назви матеріальних об'єктів або одномоментних явищ частіше позначаються одним словом, тоді як процеси вимагають словосполучень. За типом творення ми виокремили двокомпонентні (ад'єктивні, генітивні, об'єктні, та прийменникові) та багатоконпонентні словосполучення. Нами також було визначено вільні словосполучення, які можуть бути необмеженими або обмеженими лексично та невольні, які мають послаблену або втрачену лексичну самостійність. Ми вказали на два типи евфемістичних словосполучень: нерозкладні одиниці-словосполучення, які втрачають сенс при розкладанні, і терміні-словосполучення, які розкладаються на окремі складові.

ВИСНОВКИ

Евфемістичні одиниці є досить мало дослідженим пластом лексичного масиву арабської мови, хоча бази для їх дослідження не бракує. У нашій роботі ми взяли за основу казки “Тисячі і однієї ночі” в оригіналі, а також у перекладах Валерія Рибалкіна, Михаїла Сальє, Річарда Бертон та Жозефа-Шарля Мардрюса. Під час дослідження були розв’язані такі задачі:

1) дали визначення терміну “евфемізм”, встановили межі цього поняття як більш широкі за тривіальне розуміння;

2) оглянули класифікації евфемістичних одиниць у різних мовах;

3) прослідкували історію виникнення та дослідження евфемізмів;

4) порівняли шляхи евфемізації в різних мовах;

5) визначили систему функціонування евфемізмів в арабській мові;

6) порівняли англійський, французький, російський та український переклади;

7) класифікували евфемізми арабської мови, згадані в “Тисячі і одній ночі”, за семантичними та морфологічними показниками.

У ході роботи було виявлено, що на евфемізацію тих чи інших явищ та їх переклад впливають багато соціальних, культурних та лінгвістичних чинників, таких як норми політкоректності, політичні настрої та навіть екологічна ситуація.

Також нами було досліджено системи перекладацьких стратегій, серед яких є як більш короткі та загальні, так і розгорнуті та детальні.

Під час дослідження ми виявили, що рівень евфемізованості перекладів залежить від часу, в який вони були виконані. Деякі місця піддалися сильній цензурі, оскільки одні поняття можуть бути більш табуйованими за інші в різних культурах.

Більшість виявлених нами евфемістичних одиниць стосується статевих відносин. Близько 60% слів називають сам акт, 15% – жіночі статеві органи, і 5% – чоловічі статеві органи.

Незважаючи на табуйованість вживання алкогольних напоїв, лише одне евфемістична одиниця з проаналізованих стосувалася алкогольного сп'яніння.

Таким чином, за результатами нашого дослідження можна встановити, що найбільш табуйованою темою був секс та інтимні відносини, а найменш – алкогольне сп'яніння, здоров'я та фаталізм.

В ході дослідження ми встановили, що синтаксично евфемістичні одиниці поділяються на окремі слова та словосполучення, які в свою чергу можна класифікувати за різними ознаками. Наприклад, як нерозкладні, формально розкладні та вільні, або ад'єктивні, генітивні, прийменникові, об'єктні, трикомпонентні та багатоконпонентні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <http://sum.in.ua/s/evfemizm> (дата звернення: 02.03.2023).
2. *Академічний тлумачний словник української мови*. URL: <https://shorturl.at/cdNRS> (дата звернення: 02.03.2023).
3. Вейсман, А.Д. Греко-русский словарь / Репринт 5-го издания 1899г. - М.: Греко-латинский кабинет Ю.А. Шичалина, 2006. - 706 с.
4. Книга тысячи и одной ночи. Том первый, ночь 1-38 / пер. с арабс. М. А. Салье. Гослитиздат, 1958. 388 с.
5. Ковшова М. Л. Семантика и прагматика эвфемизмов. Краткий тематический словарь современных русских эвфемизмов. Москва : Гнозис, 2007. 320 с.
6. Кудрявцев, А.Ю. Англо-русский словарь-справочник табуизированной лексики и эвфемизмов./ Кудрявцев, А.Ю., Куропаткин, Г.Д. - М.,1993. - С.75-80.
7. Ларин Б. А. Об эвфемизмах. История русского языка и общее языкознание. Москва : Просвещение, 1977. С. 101–114.
8. Мансур М. Х. С. Эвфемизмы в современном русском языке и способы их перевода на арабский язык (в русских периодических изданиях последних 15 лет) : диссертация на соискание ученой степени магистра филологических наук. Каир, 2015. 225 с.
9. Москвин, В.П. Стилистика русского языка. Теоретический курс. - Ростов н/Д.: Феникс, 2006. - 630 с.
10. Саприкіна О. Роль та місце евфемізмів у системі номінативних засобів англійської мови. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 2 (90). С. 49–51.
11. Сівков І. В. Розвиток суспільно-політичної і юридичної лексики сучасної арабської літературної мови : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Київ, 2008. 208 с.
12. Тысяча і одна ніч: Вибр. казки й повісті / Упоряд. та пер. з араб. Й. Брояка і В. Рибалкіна; Вступ, ст. Ю. Кочубея.—К.: Дніпро, 1991.—512 с.: іл. ISBN 5-308-00900-7
13. Al-Azzeh I. The use of euphemisms by jordanian speakers of Arabic : Thesis. Amman. 171 p.
14. Al-Hussaini H. Euphemism in English and Arabic : a contrastive study. 2007. P. 326–346.
15. Allan K., Burr ridge K. Euphemism and dysphemism: language used as shield and weapon. 228 p.

16. Al-Shawi M. A. Translating euphemisms: theory and application. *AMARABAC, Journal of American Arabic Academy for Sciences and Technology*. 2013. Vol. 4, no. 8. P. 123–132.
17. Azieb S., Qudah M. Soft-boiled speech: a contrastive analysis of euphemisms in Algerian and Jordanian arabic. *Научный результат*. 2016. Vol. 2, no. 4. P. 54–61.
18. Bréal M. *Essai de Sémantique : (science des significations)*. Paris : Hachette, 1897. 349 p.
19. Brown P., Levinson S. C. *Politeness: some universals in language usage*. Cambridge : Cambridge University Press, 1987. 360 p.
20. *Encyclopedia of Arabic language and linguistics / ed. by K. Versteegh*. Boston, 2011. Vol. 1 : A-Ed. 3206 p.
21. Farghal M. Arabic euphemism in English translation. *International Journal of Arabic-English Studies*. 2005. Vol. 6. P. 57–65.
22. Farghal M. Euphemism in Arabic: a gricean interpretation. *Anthropological Linguistics*. 1995. Vol. 3, no. 37. P. 366–378.
23. Farghal M. The translation of arabic cognate accusatives into english. *Tujuman*. 1992. Vol. 2, no. 2. P. 66–92.
24. Fromkin V., Rodman R., Hyams N. *An introduction to language*. 10th ed. 2013. 629 p.
25. Ghounane N. A sociolinguistic view of linguistic taboos and euphemistic strategies in the Algerian Society: Attitudes and beliefs in Tlemcen speechcommunity. *International journal of research in applied, natural and social sciences*. 2014. No. 2. P. 73–88.
26. Goma Y. A., Shi Y. Softboiled speech: a contrastive analysis of death euphemisms in Egyptian Arabic and Chinese. *Global journal of human social science*. 2012. Vol. 12, no. 8.
27. Grice H. P. *Logic and conversation*. P. 41-58.
28. Hughes G. *An encyclopedia of swearing :the social history of oaths, profanity, foul language, and ethnic slurs in the English-speaking world*. Armonk, 2006.
29. Khanfar A. M. Euphemism in Arabic : typology and formation. *Journal of the College of Arts. University of Basrah*. 2012. No. 61. P. 1–15.
30. Kitāb ‘Alf Laylat wa Layla. Columbia University Libraries. 392 p. URL: <https://www.noor-book.com/كتاب-الف-ليله-وليله-v-1-pdf-1593175589> (date of access: 09.05.2023).
31. Leech G. N. *Principles of pragmatics*. 1983. 250 p.

32. Leech G. *Semantics : the study of meaning*. Harmondsworth : Penguin Books, 1985.
33. *Le Livre des Mille et Une Nuits (tome premier) / trad. du l'arabe par J. C. Mardrus*. Bruxelles, 1899. 662 p.
34. Leppihalme R. *Culture bumps: an empirical approach to the translation of allusions*. *Multilingual Matters*, 1997. 256 p.
35. Linfoot-Ham K. The linguistics of euphemisms: a diachronic study of euphemism formation. *Journal of Language and Linguistics*. 2005. Vol. 4, no. 2.
36. Matlub A. *Mu'jam al-mustalahaat al-balaa'iiyyah wa tatawurahaah* [A dictionary of rhetorical terms and their development]. Beirut : Lebanon Library Publishers, 1996.
37. Muthiariny D. E. The translation strategy of euphemism in *Sycamore Row* by John Grisham (an English-Indonesian novel) : abstract from a thesis. Jakarta, 2017. 80 p.
38. Qanbar N. A sociolinguistic study of the linguistic taboos in the Yemeni society. *MJAL*. 2011. Vol. 3, no. 2. P. 86–104.
39. Qi G. Cultural differences in Chinese and English euphemisms. *Cross-Cultural Communication*. 2010. Vol. 4, no. 6. P. 135–141.
40. Rabab'ah G., Al-Qarni A. M. Euphemism in Saudi Arabic and British English. *Journal of pragmatics*. 2012. No. 44. P. 730–743.
41. Rawson H. *A dictionary of euphemisms and other doubletalk*. New York : Crown Publishers, Inc, 1981. 463 p.
42. *The Book of the Thousand Nights and One Night. Volume I / trans. from Arabic by R. F. Burton*. The Burton Club, 1885.
43. *The Book of the Thousand Nights and One Night. Volume I / trans. from French by P. Mathers*. London and New York : Routledge, 2004. 644 p.
44. Unseth P. Watch your language! Translating euphemisms. *The ATA Chronicle*. 2006. P. 35–36.

ДОДАТКИ

ЦАР ШАГРІЯР І ЙОГО БРАТ ШАГЗЕМАН (<i>ḥikāyat al-malik šahriyār wa aḥīhi šāhzamān</i>)				
Kitāb ‘Alf Laylat wa Layla	Mardrus	Burton’s edition	Переклад Рибалкіна і Брояка	Перевод Сальє
<i>rāqida fī firāšihī</i>	étendue sur la couche	asleep on [his own] carpet bed	в подружньому ложі	лежить в постели
<i>mu‘ānaqa</i>	accolée	embracing with both arms	в обіймах	обнявшись
<i>‘āhira</i>	aventure	damned whore	ш***	проклятая
-	l’aventure de son épouse	what [he] had witnessed	те, що сталося у нього вдома	что было с его женой
<i>ḡalasū ma’ ba’ḍihim</i>	se mêlèrent	to pair off	посідали	сели вместе
<i>wāqa’ha</i>	la chargea	to enjoy [her]	прелюбствувати	лег с нею
<i>fī baws wa ‘ināq wa nayk</i>	baisers, accolades, copulations	clipping, coupling, carousing	тішитися	ласкались и забавлялись
<i>irṣa’ raṣ^{an} ‘anī^{an}</i>	percez-moi de la lance un percement violent et dur	stroke [me] a strong stroke	потіште [мене]	вонзите, да покрепче
<i>aḥadā naykhā</i>	-	to futter	-	-
-	ils se furent bien vidés	to dismount	-	кончили
-	ont copulé	to lay	діло	имели дело

Казка про віслюка, бика і селянина (<i>ḥikāyat al-ḥimār wa-l-ṭawr ma’ šāhib al-zar’</i>)				
Kitāb ‘Alf Laylat wa Layla	Mardrus	Burton’s edition	Не перекладена українською	Перевод Сальє
-	-	to please		-
<i>qalīl al-‘aql</i>	pauvre d’intelligence	a lack of wit		мало ума

<i>rāḍa</i>	en contentant	to stuff		подлажусь
-	-	[his] carnal will		-
<i>hubbān</i>	bien là ce qu'il faut	[my] need		то, что мне нужно
-	-	to toy with		-
-	-	to wish to go in		-
<i>aḥaḍā bikāratihā</i>	ravit sa virginité	to do away with [her] maidenhead		овладел

РИБАЛКА Й ІФРИТ (*ḥikāyat al-ṣayyād ma' l-'ifrīt*)

Розповідь першого шейха (*ḥikāyat al-ṣayḥ al-awwal ṣāhib al-ḡazāla*)

Kitāb 'Alf Laylat wa Layla	Mardrus	Burton's edition	Переклад Рибалкіна і Брояка	Перевод Сальє
<i>Makar</i>	les perfidies	malice and malpractices	-	козни

Розповідь третього шейха (*ḥikāyat al-ṣayḥ al-tālīt ṣāhib al-baḡl*)

Kitāb 'Alf Laylat wa Layla	Burton's edition	Переклад Рибалкіна і Брояка	Перевод Сальє
<i>fī al-firāš</i>	to lie with	в ліжку	в постели
<i>Ġanġ</i>	to dally	тішитися	игрались
<i>Harāš</i>	the close buttock game	бавитися	возились

Казка про підступного вазіра (*ḥikāyat al-wazīr al-muḥtāl*)

Kitāb 'Alf Laylat wa Layla	Burton's edition	Переклад Рибалкіна і Брояка	Перевод Сальє
<i>kāna fī ḡasadihi</i>	to be afflicted with	-	была в теле
<i>ibtalāhu Allāh bih</i>	that is in thy person	слабувати	поразившая
<i>sarā fī ḡasadihi</i>	to penetrate the	-	растеклось

	person		
<i>qaḍā ḥāḡṭihi min</i>	-	-	-

Розповідь про царя Ас-Сіндбада (<i>ḥikāyat al-malik al-sindbād wa-l-bāzī</i>)				
Kitāb ‘Alf Laylat wa Layla	Mardrus	Burton’s edition	Переклад Рибалкіна і Брояка	Перевод Сальє
<i>māta</i>	mourut	to die	впасти мертвим	умерла

Розповідь зачарованого юнака (<i>ḥikāyat al-šābb al-maṣḥūr</i>)				
Kitāb ‘Alf Laylat wa Layla	Mardrus	Burton’s edition	Переклад Рибалкіна і Брояка	Перевод Сальє
<i>ḍarūra</i>	une nécessité	the call of nature	надобність	надобністю
<i>azāla ḍarūrat^{an}</i>	faire passer une nécessité	to obey the call of nature	злізти за потребою	сойти за надобністю
<i>šāma</i>	grain de beauté	a mole	чорна цятка	родинка

Kitāb ‘Alf Laylat wa Layla	Mardrus	Burton’s edition	Переклад Рибалкіна і Брояка	Перевод Сальє
-	il s'éteignit dans la miséricorde du Rétributeur	to go to the mercy of the Lord	-	скончался
<i>[sayyidatuna] al-ḥabīta</i>	cette perfide	accursed whore	п***	проклятая ш***
<i>[sayyidatuna] al-ḥāṭ'ia</i>	cette criminelle	harlot	ш***	развратница
<i>šāra [bi-'ašṭaqati-hi]</i>	se sont mêlés [à leurs amoureuses]	to have [his young lady]	бути [з коханками]	ушел [со своей женщиной]
<i>šāḥaba</i>	ton amitié	to keep company	знатися	дружить
<i>aḍ'a ḡasadī 'alā ḡasadiki</i>	mettrai [mon] corps sur [ton] corps	to glue [my] body to [your] body	залізти на [тебе]	накрити [твое] тело [своим] телом

-	-	to strum	-	-
-	-	to belly dump	-	-
<i>muntana</i>	pourriture	bitch	ш***	сука
<i>tağībīna ‘alayya min ağli šahwati-ki</i>	rassasies ailleurs [tes] désirs de femelle	to satisfy [thy] dirty lusts	тягаться [з кимось]	-
<i>lā yanf‘ahā bi-naf‘i-hā</i>	ne pouvait plus être d'aucune utilité	to do [her] love service	-	приносить пользу
<i>ağlu-hu lam yafrag</i>	[son] terme n'était pas échu	[his] appointed hour was not come	не пробив [його] час	срок [его] жизни еще не кончился
-	-	to lay violent hands on myself	накласти на себе руки	убить себя
-	-	to be fattered by	-	-

Носій і дівчата (<i>ḥikāyat al-ḥammāl ma' l-banāt</i>)				
Kitāb ‘Alf Laylat wa Layla	Mardrus	Burton's edition	Переклад Рибалкіна і Брояка	Перевод Салье
<i>abqaynā mustayqizīna ṭiwāla l-layl</i>	[nous] faire veiller toute la nuit	-	бути [нашим] приятелем	-
<i>al-quwwāt fi ṭarīqi ilā l-ṣiḥḥa l-ḥaqīqiyya</i>	les forces dans le chemin de la vraie santé	health and happiness attend [thy drink]	добре ведеться	пойдешь ты по пути благоденствия
<i>ṣadiqī</i>	mon amé	-	-	мой друг
<i>mā bayna faḥdayhā</i>	la chose située entre ses cuisses	slit, solution of continuity	сором	члены
<i>bayt al-raḥma</i>	la maison de la miséricorde	cleft	піхва	матка
<i>al-farğ</i>	une vulve	womb, vulva	сором	фардж
<i>qiṭ‘a min al-ḥalf</i>	morceau de derrière	coynte	лоно	кусе
<i>al-dabābīr</i>	le frelon	clitoris	мушка	оса

<i>rayḥān al-ḡasūr</i>	le basilic des ponts	basil of the bridges	Лавр Героя	Базилика храбреца
<i>al-karrāk</i>	la fissure	machine	пiхва	срамота
<i>simsim muqaššar</i>	le sésame décortiqué	the husked sesame seed	Очищенный Кунжут	Очищенный кунжут
<i>hāḡā</i>	ceci, cela	genitory	так і так	это
<i>ḥān abī maṣūr</i>	le khān de Aby-Mansour	the Khan of Abu Mansur	Заїзд Абу Мансура	Хан Абу-Мансура
<i>zubb</i>	le zebb	a prickle	-	зебб
<i>al-adāt</i>	l'outil	a pintle	природа	айр
<i>zubb</i>	cet enfant	a pizzle	зеб	кол
-	-	an article	сором	-
	le mulet puissant et non-châtré	mule Burst all	Хоробрий Мул	всесокрушающий мул
-	-	to wend [thy] ways	іти своєю дорогою	идти